

Rocznik Słowistyczny, t. LXVIII, 2019
ISSN 0080-3588
DOI: 10.24425/rslaw.2019.130020

Marcin Grygiel*

Uniwersytet Rzeszowski
Rzeszów

Między Wschodem a Zachodem – język serbski oczami japońskich i serbskich badaczy

Rec.: **The Serbian Language as Viewed by the East and the West: Synchrony, Diachrony, and Typology**, edited by Ljudmila Popović and Motoki Nomachi. – Sapporo: Hokkaido University, 2015, pp. 252. – (Slavic Euroasian Studies ; 28).

Recenzowana publikacja jest monografią wchodzącą w skład serii wydawniczej Japońskiego Centrum Badań Słowiańskich i Euroazjatyckich (Slavic-Euroasian Research Center) zlokalizowanego w Uniwersytecie Hokkaido w Sapporo. Do tej pory w serii ukazały się 34 książki w większości wydane po angielsku, chociaż są także wśród nich pozycje w języku rosyjskim i jedna po serbsku. Ich tematyka dotyczy nie tylko różnych problemów językoznawczych, ale także historii, polityki, ekonomii, problemów prawnych, szeroko pojętej kultury krajów słowiańskich w ich bliższym i dalszym otoczeniu geograficznym.

Licząca 252 strony monografia *The Serbian Language as Viewed by the East and the West: Synchrony, Diachrony, and Typology*, w skład której wchodzi cztery części zawierające po dwa lub trzy bardziej szczegółowe badania, stanowi 28. tom serii „Slavic Euroasian Studies” i w całości poświęcona jest językowi

* Marcin Grygiel. Associate Professor, University of Rzeszów, Institute of English Studies, Rzeszów, Poland.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8084-8137>

e-mail: mgrygiel@poczta.fm.

oraz problemom językoznawstwa serbskiego. Należy podkreślić, że pierwszy tom tej serii został wydany w roku 2004, a seria jest kontynuowana. Do tej stosunkowo długiej już tradycji wydawniczej Japońskiego Centrum Badań Słowiańskich i Euroazjatyckich w słowie wstępnym nawiązuje współredaktor tomu Motoki Nomachi, który przywołuje dokonania zmarłego w 1986 roku profesora Shōichi Kimury, założyciela Centrum i prekursora badań slawistycznych w Japonii.

Z przedmowy dowiadujemy się także, że omawiany tom stanowi pokłosie jednodzielnego sympozjum zorganizowanego wspólnie z Uniwersytetem w Belgradzie w lutym 2014 roku w Uniwersytecie Hokkaido. Nie dziwi więc fakt, że drugim redaktorem monografii jest Ljudmila Popović – badaczka języka serbskiego, ale także ukraińskiego i rusińskiego, zatrudniona w Instytucie Slawistyki Uniwersytetu w Belgradzie i Instytucie Języka Serbskiego Serbskiej Akademii Nauk i Sztuk (SANU). We wstępie do monografii Ljudmila Popović omawia strukturę tomu i streszcza tematykę poszczególnych badań. Prezentuje ich dualistyczny charakter. Z jednej strony zawarte w tomie rozprawy odwołują się do historii języka serbskiego, ale wiele z nich przedstawia jego funkcjonowanie w perspektywie kontrastywnej.

Cześć pierwsza zatytułowana *Serbian and Its Identity between East and West* zawiera trzy badania, z których pierwsza to praca jednego z najbardziej znanych językoznawców serbskich, anglisty i przede wszystkim wybitnego socjolingwisty, Ranko Bugarskiego pod tytułem *On the identity of Serbian*. To również znakomite wprowadzenie do całego tomu, sytuujące pozycję języka serbskiego w kontekście historycznym i geopolitycznym na tle innych języków indoeuropejskich, słowiańskich, a także w odniesieniu do języka serbskochorwackiego, który według autora wciąż istnieje i nadal funkcjonuje w pewnych wymiarach socjokulturowych. Autor ukazuje zawiłe losy zawsze stosunkowo mało homogenicznego języka serbskiego, od tworzącej substrat przyszłego języka narodowego zbliżonej do siebie grupy dialektów południowosłowiańskich poprzez fazę serbsko-chorwacką po wielokrotne i wciąż niezakończone dążenie do standaryzacji i modernizacji. Wydaje się więc, że najważniejszym spoiwem w wielokrotnie przerywanym, lecz wciąż kontynuowanym procesie tworzenia się języka serbskiego była nie zawsze w pełni obecna lub często różnie rozumiana serbska tożsamość narodowa.

Wewnętrzne przemiany historyczne i zewnętrzne kontakty językowe kształtujące język serbski od dawna fascynują językoznawców na całym świecie. Potwierdzeniem tej tezy są dwa kolejne badania w rozdziale pierwszym. W pracy zatytułowanej *East and West as Seen in the Structure of Serbian: Language Contact and its Consequences* Motoki Nomachi omawia miejsce języka serbskiego w kontekście bałkańskiej ligi językowej oraz polaryzacji między Wschodem a Zachodem w wymiarze kulturowym i historycznym. W oddziaływaniu na język serbski podkreślona zostaje rola takich języków, jak rosyjski, turecki czy niemiec-

ki. Shuko Nishihara z kolei w artykule *Diagraphs in Sava Mrkalj's Writing System* porusza stale obecny na wielu poziomach temat wielowariantowości w standardzie języka serbskiego, a w tym konkretnym przypadku w kształtowaniu się języka literackiego na początku XIX wieku i próbach jego standaryzacji w pisowni przed reformą Vuka Stefanovicia Karadžicia.

Rozdział drugi w pełni napisany jest po rosyjsku i odwołuje się do dobrze znanego wśród slawistów i fundamentalnie powiązanego z lingwistyką kognitywną pojęcia językowego obrazu świata. Kontynuując wątek kulturowego rozdarcia Serbii między Wschodem i Zachodem, Rajna Dragičević bada pojęcia WSCHÓD i ZACHÓD w języku serbskim za pomocą analizy semantycznej i lingwokulturowej. Stosując metodologię J. Bartmińskiego, stara się dotrzeć do ich kognitywnych definicji przy pomocy środków systemowych (głównie słowników i analiz leksykalnych), ankiet i badań korpusowych. Natomiast praca Biljany Sikimić *Вербальный дискурс детского фольклора у сербов и других южнославянских народов: возможности анализа* ma charakter bardziej etnograficzny niż językoznawczy i raczej zapoznaje czytelnika z literaturą na temat folkloru dziecięcego, definiuje gatunek i jego typowe elementy, a w mniejszym stopniu tylko analizuje sam język.

W tematykę części trzeciej *Lexicon as Evidence of the East-West Interaction* dobrze wpisuje się praca Prvoslava Radicia *On the Oriental Lexicon in the Serbian Language*. Autor głównie prezentuje w nim zapożyczenia z języka tureckiego, które weszły do użycia w okresie Imperium Osmańskiego i dotyczyły takich obszarów, jak administracja państwowa, wojskowość, system prawny, handel, gastronomia. Dużo miejsca poświęca też wcześniejszym i późniejszym zapożyczeniom nie tylko z języka tureckiego, ale także szeroko rozumianych języków turkijskich. Ponadto porusza ciekawy wątek roli zapożyczeń tureckich w procesie usamodzielniania się języka chorwackiego i bośniackiego oraz spostrzegania z tej dość ciekawej perspektywy porównawczej języka serbskiego, który pod wieloma względami okazuje się tkwić w zawieszeniu między Europą a Orientem.

Temat historii kształtowania się języka serbskiego pod wpływem wschodnich zapożyczeń leksykalnych kontynuuje praca Jasny Vlajić-Popović zatytułowana *Serbian and Greek: A Long History of Lexical Borrowing*. Według autorki na długiej liście języków, z jakich pochodzą zapożyczenia w języku serbskim (np. turecki, niemiecki, węgierski czy albański), szczególne miejsce zajmuje język grecki. Autorka omawia zapożyczenia leksykalne pochodzące z języka greckiego z podziałem na okresy historyczne i w odwołaniu do często występujących języków pośredniczących, takich jak łacina czy język turecki.

Ostatnia, czwarta część przynosi trzy artykuły z zakresu konfrontacji języka serbskiego z innymi językami słowiańskimi i językiem japońskim. W pracy pt. *A View of the Verb and the Adjective from the Serbian and Japanese Language*

Perspective: A Contribution to a Contrastive Analysis of the Two Languages Di-vna Tričković proponuje nowe spojrzenie na język serbski poprzez porównanie go z językiem japońskim szczególnie pod względem wyrażania kategorii czasu w obu językach. W obszernej i wieloaspektowej analizie autorka zwraca uwagę na inny sposób kategoryzacji czasu i osoby w omawianych językach oraz wpływ tych kategorii na aspekt, tranzytywność, relację między czasownikami i przymiotnikami. Szkoda jednak, że autorka nie odnosi się do innych języków słowiańskich czy indoeuropejskich, a swoje uogólnienia i wnioski zawęża wyłącznie do języka serbskiego.

Kaname Okano w artykule pt. *Лексико-семантические особенности глаголов движения в сербском и русском языках* analizuje znaczenie serbskiego czasownika *ићи* w porównaniu z rosyjskim *идти*, bogato ilustrując ich użycie przykładami z literatury pięknej. Po wyznaczeniu głównych kategorii znaczeniowych w przypadku wyżej wspomnianych czasowników, analiza zostaje rozszerzona o inne czasowniki ruchu, które w planie konceptualnym mogą być przydzielone do grup takich jak ‘oddalanie się od źródła’, ‘lokalizacja na ścieżce’, ‘przybycie do celu’. W konkluzji podobieństwa i różnice odnoszące się do języka serbskiego oraz rosyjskiego zostały zaprezentowane w formie tabeli.

Zamykającym rozdział czwarty, a zarazem cały tom jest artykuł współredaktorki monografii Ljudmily Popović zatytułowany *Лексические и грамматические показатели эвиденциальности в сербском и других славянских языках*. Autorka prezentuje w nim szeroką gamę językowych możliwości wyrażania kategorii ewidencjalności w perspektywie porównawczej. W języku serbskim i innych językach słowiańskich jest ona głównie realizowana leksykalnie przy pomocy czasowników modalnych i kwazipasywnych. Mniej znanym i rzadziej analizowanym sposobem realizacji ewidencjalności jest użycie spójników wprowadzających zdania podrzędne – takich jak *да, како, што* np. w konstrukcjach typu *смапра се да, оно што је написао, гледам како* – i to im poświęca Autorka najwięcej uwagi. Przeprowadzenie wnikliwej analizy pozwala na postawienie tezy, według której język serbski zajmuje pośrednie miejsce pod względem typologii wyrażania ewidencjalności i należy go usytuować na pograniczu między słowiańskimi językami bałkańskimi, a innymi językami słowiańskimi.

Cały projekt pod nazwą *The Serbian Language as Viewed by the East and the West: Synchrony, Diachrony, and Typology* należy ocenić niezwykle pozytywnie. Niewątpliwie już samo podjęcie się takiej inicjatywy, łączącej oddalone od siebie kultury i języki zasługuje na pochwałę. Również realizacja projektu, wartość naukowa i strona redakcyjna wydanego tomu pokazują niezwykle pieczołowitość, dokładność, a nawet wręcz perfekcję edytorską, którą często kojarzymy z Japonią i zaskakującym dla nas zamiłowaniem do nauki geograficznie odległych i często rzadkich języków, które charakteryzuje mieszkańców tego kraju. Tom jest boga-

tym kompendium wiedzy o języku serbskim, zawiera bardzo atrakcyjne próby spojrzenia na jego strukturę z perspektywy innej niż słowiańska, czy indoeuropejska. Dodatkowym atutem jest strona językowa publikacji, która opiera się na przekazaniu treści merytorycznych przy wykorzystaniu dwóch światowych języków – angielskiego i rosyjskiego w sposób niezwykle poprawny, fachowy i z dużą dbałością o styl.

Literatura

The Serbian Language as Viewed by the East and the West: Synchrony, Diachrony, and Typology, eds. Lj. Popović, M. Nomachi, Sapporo: Hokkaido University, 2015.
– (Slavic Euroasian Studies ; 28).

Summary

Between the East and the West:

The Serbian language through the eyes of Japanese and Serbian researchers

The Serbian Language as Viewed by the East and the West: Synchrony, Diachrony, and Typology, edited by Ljudmila Popović and Motoki Nomachi is a collection of papers which were originally presented at the symposium on February 5th in 2014 at the Slavic-Euroasian Research Center of Hokkaido University. The authors analyze various examples of language contact and linguistic change in the history of the Serbian language with special attention to the cultural opposition of the East and West. In the last section, the results of contrastive analyses of Serbian and Japanese, Russian as well as other Slavic languages are presented. With regard to the topics discussed and high quality of all the studies (most authors are renowned linguists) the volume has a big value for contemporary Slavic linguistics.

Keywords: Serbian language, Slavic studies, semantics, contrastive analysis, historical linguistics, grammatical categories, Japanese.